

Mitt parti

Dersom jeg hadde startet et nytt politisk parti i Norge, ville det første, uferdige og mangelfulle utkast til program sett omtrent slik ut:

Overordnet

Norge er et godt land å leve i. Sett i forhold til de fleste andre land er Norge et paradis. Samtidig er det alltid forhold som kan forbedres. Vi har mye og vi ønsker mer. Vi setter stadig høyere mål. Det er naturlig. En av de fremste og viktigste drivkreftene i et samfunn er nettopp ønsket om å nå lenger. Det gjelder den enkelte og det gjelder fellesskapet.

Egoet er en viktig del av oss alle. For å dra nytte av det, må individet gis rammer og muligheter, slik at den innebygde drivkraften kan få utfolde seg. Dette er bra for den enkelte og det er bra for samfunnet.

Samfunnet er et fellesskap. Vi er alle en del av dette fellesskapet. Det er i vår egen interesse at dette fellesskapet er velfungerende. Hvis individene, det vil si hver enkelt av oss, får frigjort det potensialet som ligger i oss og det får utfolde seg innenfor de rammer som fellesskapet setter, skapes det verdier som fellesskapet har glede av.

De rammene som fellesskapet setter kan støtte den enkelte, men kan også bremse den enkeltes muligheter til å utfolde seg. Derfor er politikernes viktigste oppgave å finne en rimelig balanse mellom individet og fellesskapet.

I dagens Norge er denne balansen relativt god, men på viktige områder er den ikke optimal. Målet er å finne et enda bedre samspill mellom individ og fellesskap.

Hovedmål

- En verden som er god å leve i for alle som lever nå og for alle fremtidige generasjoner.
- En sunn og bærekraftig utvikling av økonomiske, kulturelle og fysiske rammer som støtter første hovedmål.
- En sunn og bærekraftig balanse mellom individets rettigheter og muligheter og samfunnets / fellesskapets rettigheter og muligheter.

Prinsipper

- Vi er alle født likeverdige og vi er alle utstyrt med forskjellige evner og forutsetninger. Respekt for individet må ligge til grunn i all politikk.
- Vi har alle rett til å uttrykke vår mening. Dette må imidlertid gjøres i en form som viser respekt for de berørte. Vi må skille mellom sak og person.
- Vi har alle, fra unnfangelse til død, rett til omsorg, støtte til læring, hjelp til helse og krav på respekt fra andre individer og fellesskapet.

Verdigrunnlag

- Demokrati og menneskerettigheter er grunnleggende verdier i vårt samfunn.
- Individets evner, kunnskaper og potensial skal i størst mulig grad realiseres og dermed utløse kreativitet, positiv utvikling og tilfredsstillende livskvalitet.
- Individet må bidra til positiv samfunnsutvikling, der hensynet til langsiktige konsekvenser av egen adferd og egne handlinger må balanseres mot mulige skadevirkninger for andre individer eller fellesskapet.
- Minoriteters kulturelle særpreg og religion må gis rom innen de rammer samfunnet setter. De som ønsker å bo i Norge må respektere fellesskapets verdier, samtidig som respekt for individet og toleranse for forskjellighet må prege fellesskapet.
- Hensynet til fellesskapet må tillegges større vekt enn hensynet til individet.

Program

Hvis jeg var statsminister med ubegrensede fullmakter, ville jeg ha gjennomført noen endringer i norsk politikk.

I hovedsak er Norge et meget godt land å bo i. Jeg er derfor glad for å være født og oppvokst her og for å ha arbeidet og blitt pensjonist her.

Norske politikere er i hovedsak fine mennesker som vil det beste for oss og for landet. Dette står fast, selv om jeg nedenfor har synspunkter, og ville gjennomført tiltak, som avviker fra det som er gjeldende politikk i dag.

01 Norge er et lite land i en liten verden

Med den teknologiske utviklingen vi har opplevd de senere år, er verden og Norge blitt mindre. Avstand betyr mindre for kontakt og kommunikasjon enn før. Mye av kommunikasjonen mellom individ og myndigheter skjer eller kan skje med elektroniske verktøy.

Vårt tredelte styringssystem, med nasjonale, fylkeskommunale og kommunale institusjoner kan derfor forenkles og forbedres ved å endre til to nivåer. Igjen er det Internett og e-post som er den viktigste årsaken til at dette kan gjøres uten å redusere nærhet til og god kontakt med innbyggerne.

I vårt styringssystem ville jeg ellers neppe gjøre særlige endringer. Balansen mellom de lovgivende, styrende og dømmende myndigheter synes å være rimelig god. Kanskje kunne Stortinget være noe mindre detaljorientert og la regjeringen styre innenfor de rammer som defineres av Stortinget gjennom lovgivning og rammebudsjett. Det virker ikke helt gjennomtenkt at små veistubber skal godkjennes gjennom diskusjoner og vedtak i Stortinget. Her bør diskusjonene være av mer overordnet og prinsipiell karakter, synes jeg.

Monarkiet ville jeg bare videreføre inntil kongehuset ikke lenger skikker seg vel. Da er tiden moden for en ny prinsipiell debatt, men ikke før. I dag har vi en kongefamilie som gjør en meget god jobb for Norge. Da bør de få honnør for det, ikke en diskusjon om deres fremtidige rolle.

Hvis jeg var statsminister, ville følgende tiltak bli gjennomført først:

Først ville jeg slå sammen mange av de små kommunene, slik at de får etablert mer stordrift og mer effektive løsninger.

Så snart som mulig etter det, ville jeg fjerne fylkeskommunene og overlate en del av deres oppgaver til kommunene, bli det kommunale veinettet.

02 Verdier og normer

Hvert individ er unikt. DNA-forskning har bekreftet dette. Vi er alle født med unike arveegenskaper, med unik personlighet, med unik kropp, med unike evner. Vi er alle født likeverdige, men ikke like.

Målet i ethvert samfunn må være å gi rammer for den enkelte, slik at det kan utnytte sitt unike potensial. På den måten kan fellesskapet også få best nytte av den enkeltes evner og ytelser. Målet er dermed ikke at alle skal få likt tilbud. Det som gir best resultat er å la den enkelte få opplæring, utdanning, trening og arbeid som passer best mulig til talentet.

Vi er forskjellige, men vi er likeverdige. Rollen i samfunnet må nødvendigvis være tilpasset den enkeltes talent og potensial. Imidlertid må det også være slik at uansett rolle, er vi likeverdige. Uansett rolle, må vi vise respekt for hverandre. Fordi vi er likeverdige, må vi vise

toleranse overfor forskjellene i roller og atferd. Det gjelder i vid forstand. Uansett kjønn, hudfarge, seksuell legning, kulturbakgrunn, etnisk bakgrunn og religion, må vi vise respekt og toleranse overfor hverandre.

Dette forutsetter selvfølgelig en atferd som ikke er til skade eller plage for andre. Det er viktig å ha gode regler som definerer hva som ikke er akseptabel atferd fordi det innebærer skade eller plage for andre enkeltpersoner eller fellesskapet.

Med erkjennelsen av at vi er ulike men likeverdige, blir mye av behovet for å holde forhold hemmelig borte. Det faktum at jeg har osteoporose er det ingen grunn til å legge skjul på. Dersom jeg får kreft, er det ikke nødvendig å holde det skjult. Generelt bør vårt samfunn være åpent og basert på fakta, og ikke hemmelighold og løgn. For å beskytte den enkeltes privatliv, gir dagens personopplysningslov og andre lover grenser for innsyn i mange databaser. På den måten blir også kriminell aktivitet beskyttet. Dette er et eksempel på at hensynet til individet er vektlagt mer enn hensynet til fellesskapet.

Hvis jeg var statsminister, ville følgende tiltak bli gjennomført først:

Jeg ville justere personopplysningsloven, slik at kriminell aktivitet ikke blir beskyttet eller vanskelig å avdekke.

“Det er lov til alt, men ikke alt gagnar”, er et kjent sitat fra Bibelen. Det gjelder også hva vi sier. Retten til å si hva vi vil er så rotfestet i Norge, at vi i dag er i ferd med å kritisere hverandre nord og ned. Det er nærmest gått sport i å finne feil og mangler hos hverandre og utbasunere det med god hjelp av media.

Jeg er for kritisk journalistikk, der systemfeil og grov uaktsomhet blir tatt frem i lyset. Da må hensikten være at vi lærer av det og korrigerer. Konstruktiv kritikk er derfor bra. Personhets er ikke bra. Media må ikke få lov til å ødelegge enkeltpersoner gjennom heksejakt – “hvem er ansvarlig?” – “hvem må gå?”. Mange har ikke innsett at den som hadde ansvaret kanskje har både motiv og de beste forutsetninger for å korrigere det som gikk galt.

Hvis jeg var statsminister, ville følgende tiltak bli gjennomført først:

Jeg ville sørge for lovgivning som forsterker redaktørplakaten på dette området.

03 Næring og energi

Oljen i Nordsjøen har gitt Norge en fantastisk posisjon sammenlignet med de fleste land vi handler med. Imidlertid er det relativt klart for de fleste kompetente personer at oljen har ringvirkninger i det norske samfunnet som kan skape problemer når Nordsjøen er tom. I et senere avsnitt kommenteres lønnsutvikling og konkurranseevne.

Det satses mindre på utvikling av næringslivet på Fastlands-Norge enn vi burde. Det er flere årsaker. Den viktigste er at oljenæringene tiltrekker seg velutdannede og dyktige personer som det også er bruk for i næringslivet på fastlandet. Næringslivet på fastlands-Norge kan heller ikke konkurrere med de lønningene som oljenæringen tilbyr. Dette er en stor utfordring for kommende generasjoner. Politikerne er her for kortsiktige, og legger ikke i tilstrekkelig grad til rette for at næringslivet på fastlands-Norge kan utvikle seg på en robust måte. Det faktum at viktige aktører i næringslivet velger å flytte sin virksomhet til andre land, der rammebetingelsene er bedre, burde være et kraftig varsku.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville gi næringslivet på fastlands-Norge bedre rammebetingelser, herunder påvirke partene i arbeidslivet til å holde en nøktern linje i lønnsutviklingen.

Norge har i vannkraften et stort fortrinn fremfor svært mange andre land. Vi har utnyttet en del av potensialet, men vi har fortsatt mye vann i bevegelse som ikke er utnyttet. Fosser er flotte å se på, men jeg synes nok at vi bør kunne bygge ut mer uten at den gode

naturopplevelsen går tapt. Norsk næringsliv burde ha en viss fordel av at vi har god tilgang på billig og forurensningsfri energi.

Dette må likevel ikke hindre at energiselskapene investerer i forurensningsfrie alternativer som for eksempel vind-, vann- og solkraft. Vi har gode forutsetninger for å ta et globalt ansvar på dette området, og det burde dessuten kunne gi gode muligheter for eksport av nye løsninger. Derfor burde det være høyt trykk på energiselskapene for å utvikle kompetanse og nye løsninger på dette området, ikke minst i lys av klimautfordringene.

Innovasjon er viktig, og våre utdannelseinstitusjoner bør legge vekt på det i sine studieplaner. Kunnskapsrike og kreative unge mennesker kan bidra i vesentlig grad til verdiskapningen i fremtidens Norge. Dette er dessuten nødvendig dersom fastlands-Norge skal ha nok å selge til andre land i fremtiden, slik at vi fortsatt kan ha en positiv handelsbalanse og finansiering av velferdsstaten.

Vi bør generelt legge stor vekt på å ha en aktiv industripolitikk, der et konkurransedyktig og lønnsomt næringsliv blir betraktet som en forutsetning for å kunne opprettholde et godt velferdssystem i det lange løp. Det må tenkes i generasjoner og ikke år. Derfor må tilgang på billig og ren energi brukes som en konkurransefaktor.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville åpne for mer vannkraft i Norge. Jeg ville også la strømprisen reflektere utbyggings- og driftskostnader, og ikke europeisk prisnivå.

04 Primærnæringer

Langsiktighet må også prege primærnæringene og de rammevilkår som gis primærnæringene. Det sier seg selv at god jord som bebygges av boliger eller industri neppe er dyrkbar senere. God jord er en forutsetning for et aktivt landbruk.

Det er ikke gitt at vi kan unngå, direkte eller indirekte, konflikter, krig og pandemier som påvirker import av mat og andre nødvendige varer. Når det skjer, vil vi angre på at selvforsyningsgraden er redusert gjennom mange år. Da er det for sent.

Den som er litt interessert i historie, vil se lange linjer som bekrefter at fred ikke er noe permanent. Fugleinflensa og Corona er eksempler på at pandemier også skjer i våre dager. Vi må være forberedt på at den politiske situasjon i verden kan endre seg i negativ retning. Vi må ha en beredskap som omfatter disse risikoområdene og mye mer. Selvforsyning av mat er et sentralt fokusområde.

Dette er den viktigste årsaken til at vi bør legge til rette for at landbruks- og fiskerinæringene kan utvikle seg i positiv retning, og øke produksjonen av mat. Vi må beskytte god jord for landbruket og vi må oppmuntre til økt effektivitet i produksjonen for å holde prisene nede. Det innebærer at småbruk i ulendt terreng i utkant-Norge blir utsatt, og må hjelpes til å finne alternativ utnyttelse av arealene. Sauer og geiter kan f.eks. bidra til å holde småskogen nede, samtidig som produksjon av ost og nye kjøttretter kan møte nye markeder.

Imidlertid kan beite i utmark være risikosport, dersom ikke rovdyrpolitikken endres. Det er klart for meg at mat bør ha prioritet fremfor rovdyr. Vi bør derfor redusere innslaget av ulv, bjørn, jerv og gaupe i områder der det holdes husdyr. Dessuten, angrep av rovdyr må føre til automatisk tillatelse til avliving. Jeg synes rovdyr er spennende, og synes vi bør ha avgrensede områder der de har fri utfoldelse, men fortrinnsvis inngjerdet slik at de ikke utgjør noen trussel mot matproduksjon, husdyr og mennesker.

Fiskeripolitikken bør reflektere at også senere generasjoner kan nyte godt av de matressursene vi har i sjøen, både langs kysten og til havs. Samtidig er et effektivt fiske også med på å holde prisene nede. Det er derfor viktig å finne en bærekraftig utnyttelse.

Fiskeoppdrett bør oppmuntres til å videreutvikle sin virksomhet på en bærekraftig måte.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville derfor sette forbud mot bruk av dyrkbar jord til bygg, anlegg, vei, jernbane ol. I tilfelle der vei og jernbane ville bli usedvanlig mye hindret av forbudet, ville jeg først få vurdert tunell eller bro, men med en svært streng mulighet for dispensasjon.

Jeg ville også stramme inn rovdyrpolitikken, ved å tillate rovdyr bare i store, inngjerdede områder.

05 Infrastruktur

Norge er ikke en isolert øy i verden. I våre dager, med en globalisert virkelighet, har teknologi, media, utdanning, handel og turisme gjort verden liten. Spesielt handel og turisme stiller store krav til infrastruktur. Varer og mennesker skal raskt og effektivt fra ett sted til et annet. Det er ikke tilfeldig at de politiske turbulenser knyttet til samferdselssektoren er sterkt til stede i media.

Det er et perspektiv jeg savner i debatten: Infrastrukturens betydning for Norges konkurransevne i fremtiden.

Industrien er gradvis under nedbygging i Norge. Det er mange grunner til det. Produksjonskostnadene er høye i Norge med den utviklingen vi har hatt i lønn og velferd. Det er også slik at transport av varer er tidkrevende og kostnadskrevede med den geografien og infrastrukturen vi har i Norge. Enkelte varer krever kort leveringstid. Da går det ikke så bra å stå i kø utenfor de store byene. Da er det heller ikke bra at tog ikke har et akseptabelt tilbud.

Min oppfatning er at vi burde ha et stamnett av raske tog for transport av mennesker og varer. Over 300 km/t er fullt mulig, det vet vi fra Japan, Frankrike, Spania osv. Jeg tenker ikke bare innen Norge, men en kobling mot det Europeiske tognettet. Hva med dobbeltspor mellom Oslo og Trondheim, mellom Oslo og Bergen, mellom Oslo og Stavanger, mellom Oslo og svenskegrensen – mot København og Stockholm?

Det ville gjøre det vesentlig mer aktuelt og attraktivt å overføre godstrafikk fra vei til tog. Det ville føre til et vesentlig mindre press på veiene, og redusere køene vesentlig. Det ville dessuten gjøre Norge bedre i stand til å møte fremtiden, og vi kunne overlate landet til de neste generasjoner med en litt bedre samvittighet. Dette er faktisk et område der vi bør ha et langt tidsperspektiv, også i kalkylene. Dette dreier seg om investeringer som skal gi avkastning i et 100-års-perspektiv.

Vi er dessuten et land med mange kvaliteter, ikke minst naturen, og turisme bør i generasjoner fremover bidra vesentlig i handelsbalansen. Turisme uten førsteklases infrastruktur kan vanskelig tenkes. Selvfølgelig er det mange naturopplevelser langs smale og svingete lokalveier og lokale jernbanestrekninger, og slik bør det fortsette. Hovedbanene og stamveinettet må kunne frakte folk raskt og behagelig til disse utkantopplevelsene. Slik er det ikke i dag, og manglene er store.

Min oppfatning er også at vi burde ha et stamveinett med høy kvalitet, god sikkerhet og høy fart. Tog kan ikke dekke alle behov for transport, vi trenger bilen i tillegg. Det sier seg selv at det ikke er mulig å bygge ut tognettet til alle steder i Norge. En kombinasjon av vei og jernbane er nødvendig.

Jeg registrerer at miljøvernere fortsatt argumenterer for å redusere biltrafikken på grunn av utslippene av klimagasser. Det som skjer med utvikling av nye bilmotorer vil føre til vesentlig lavere utslipp. Også her er det nødvendig å bruke et langt tidsperspektiv, og teknologien vil gi nye muligheter for å eliminere dagens utslippsproblemer. Vi kan fortsette å bruke bil med god

samvittighet.

Det er i fremtiden andre hensyn som bør veie tyngre. Stor biltrafikk i bygater er til ulempe for mange. Hvorfor kan vi ikke tenke litt annerledes? Med et effektivt togtilbud og gode parkeringsmuligheter ved togstasjonene, kan det bli vesentlig mer attraktivt å unngå biltrafikk i byene. Veier kan bygges slik at gjennomfartstrafikk går utenom byer og tettbebyggelse. Jeg forstår fortsatt ikke hvorfor Oslofjordtunnelen ikke har en førsteklases kobling mot E18 i Vestfold. Da ville flere ha brukt dette alternativet fremfor å kjøre gjennom Oslo. Jeg forstår heller ikke at veimyndighetene ikke gjort noe med at vogntog kjører innom Oslo når de skal fra en by til en annen på Vestlandet. Ferger og bommer ved å kjøre korteste vei koster vesentlig mer (Aftenposten 9. februar 2011).

Senere generasjoner vil bruke nye biler med lite utslipp. De bør få et godt og sikkert veinett til glede for industrien, for turismen og alle de andre gode formål. Hvorfor ikke satse skikkelig og beslutte firefeltsvei mellom Oslo og Bergen, mellom Oslo og Tromsø og mellom Oslo og Stavanger.

Vi har i årevis bygget klattvis og urasjonelt. En helhetlig plan ville føre til en både raskere og billigere utbygging. Erfaringen med Nye Veier viser at de er på vei i riktig retning, men fortsatt er det for puslete. Jeg er klar over at gjennomføringen av en slik plan uansett vil ta mange tiår, men helhetstenkning vil gi en stor gevinst for Norge, fremfor å bruke dagens metode.

Jeg er ikke kjent med at det er mulig å begrense utslipp fra fly i vesentlig grad, heller ikke i et lengre tidsperspektiv. Det forsøkes på elektriske fly, men med den mengde energi som trengs på en flytur, vil det neppe redusere behovet for oljebasert drivstoff vesentlig. Dette burde være et argument til fordel for tog. Med høyhastighetstog ville flytrafikken og utslippene bli redusert.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville sette i gang arbeidet med en helhetlig plan for utbygging av tog og vei.

- **Raske tog Oslo - Bergen, Oslo - Tromsø, Oslo - Stavanger, Oslo - Gøteborg og Oslo - Stockholm (grensa).**
- **Motorveistandard for stamveinettet Oslo - Kirkenes, Oslo - Bergen, Oslo - Stavanger samt kystveien Trondheim - Stavanger.**

Jeg ville etablere et infrastrukturfond som er uavhengig av statsbudsjettet og gjennomføre en sentralisert planprosess med statlige reguleringsplaner. På den måten kunne utbyggingen skje uten å måtte vente på et utall av lokale politiske beslutninger. Det ville bidra til effektiv gjennomføring i tid og penger.

En så stor satsning som dette ville kreve mer arbeidskraft enn vi har tilgjengelig i Norge. Henter vi arbeidskraft fra Europa, kan det gi mindre press på norsk økonomi.

06 Økonomi og finans

Fastlands-Norges konkurranseevne

Norges økonomiske situasjon er fantastisk i dag, med oljefond og lav arbeidsløshet. Norske politikere har gjort en god jobb for å oppnå denne positive situasjonen. Samtidig: Effekten på handelsbalansen etter at Nordsjøen er «tom», er for lite i fokus. Det tar tid å snu økonomien fra en oljesmurt til en «europesk», der velferdsstaten skal sikres av det handelsoverskuddet vi genererer.

Deler av næringslivet har allerede problemer med å få solgt de varene de produserer. De er for dyre sammenlignet med utenlandske konkurrenters tilsvarende varer. Norsk næringsliv driver effektivt og rasjonelt. Det som tynger er ofte lønnskostnader. Derfor forsøker bedriftene å utnytte ny teknologi og effektive driftsmetoder for å klare seg med færrest mulig

årsverk. Likevel må mange legge ned virksomhet. Med et lønnsnivå som ligger vesentlig høyere enn i land vi konkurrerer med, må vi tape. Treforedling er et godt eksempel. Hva skjer da? Vi mister arbeidsplasser og ledigheten øker.

Næringslivet oppmuntres til forskning og utvikling for å møte en dynamisk global konkurranse. Det må gjøres attraktivt å ha produksjon i Norge, ellers er det nok av andre land der investorer kan plassere sine penger.

Lønnsnivå

For det andre bør vi være mer tilbakeholdne i våre lønnskrav, for på den måten å bidra til at konkurranseutsatt næringsliv kan holde kostnadene på et mer konkurransedyktig nivå. Dette vil bidra til økt eksport og til overskudd på handelsbalansen, til at flere har arbeid, til at det blir innbetalt mer skatt osv.

Det er viktig å finne en god balanse mellom lønnsutvikling og næringsutvikling. Langsiktige effekter av ubalanse er et viktig forskningsområde.

Det ville vært flott om media og næringslivet kunne bli flinkere til å kommunisere disse positive ringvirkningene av å være litt mer nøkterne med lønnskravene. Samtidig burde det bli enda mer fokus på toppleders overdimensjonerte lønn og bonuser. Det er dessuten gjort undersøkelser som bekrefter at det ikke er sammenheng mellom høye lederlønninger og gode resultater, snarere tvert imot (kfr artikkel i Aftenposten 13.5.2013). Norge ville i det lange løp være tjent med en økt bevissthet om disse spørsmålene.

Private investorer

Norske private investorer må også gis mulighet til å investere i Norge. De fleste av oss synes det er urimelig at enkeltpersoner skal bli rike og ha en økonomisk frihet som vi andre misunner dem. Vi glemmer ofte at disse bruker store deler av sin formue for å etablere og videreutvikle arbeidsplasser og gir dermed viktige bidrag til verdiskapningen i Norge. Tenk på hva gründere har betydd for Norge. Gründere som har bygget opp store virksomheter og blitt rike på denne måten, bør ha honnør og ikke ukvemsord.

På den annen side synes jeg det er et dilemma at formuer skapt med kreativitet og hard jobbing av gründere, skal arves av barn som ikke har gjort eller gjør noe for å skape formue og arbeidsplasser.

Det vi bør gjøre er å skille skarpere mellom formue investert i næringslivet og penger som brukes til luksus og annet privat forbruk. En mulighet er at penger som er investert i næringslivet slipper formuesskatt. Penger som tas ut av bedriften til eget forbruk, bør imidlertid beskattes progressivt. Arvet formue kan gjerne bli beskattet vesentlig mer enn i dag.

Attraktive økonomiske betingelser

Økonomiske betingelser for næringslivet og skipsfarten må gjøre det attraktivt å bli i Norge fremfor etablering i andre land. Dette er en av de største utfordringer Norge har i det korte tidsperspektiv, ikke minst fordi det støter an mot mye gammelt tankegods i den mer sosialdemokratiske delen av den norske befolkning, bl a at rike mennesker er skadelig for landet. De er ikke det, spesielt ikke dersom vi får en klarere fordeling og beskatning mellom den næringsrettede formuen og de pengene som går til privat forbruk og luksus.

Boligpolitikk

En annen side ved samfunnets økonomi er boligpolitikken, og gjennomføringen av den. Tanken om at flest mulig kan eie sine egne hjem er positiv, og bør videreføres. Med dagens skattesystem får vi også en subsidiert oppsparing, som riktignok enkelte økonomer ikke liker, men som gir mange en ekstra økonomisk trygghet i alderdommen, og det er bra.

Banker, eiendomsmeglere og selgere av boliger ønsker naturlig nok prisøkning fordi det gir

økonomiske fordeler for dem. For de som skal inn i boligmarkedet, spesielt unge mennesker uten kapital, er dette i det lange løp med på å skape store problemer. Mange unge starter samlivet med en gjeld som er betydelig, og som kan utgjøre en stor risiko for deres økonomi og velferd. Med finanskriser i 1988, 1993, 2008 i friskt minne, vet i alle fall noen av oss at lånefinansierte boligbobler skaper personlige tragedier og tap for bankene. Tvangssalg av hjem bør ikke forekomme.

Det bør settes opp et bedre regelverk for bankene for å unngå at slike bobler oppstår. Når bankenes ledere ikke selv forstår hva de er med på, må myndighetene sette grenser. Det de har gjort så langt (2020), er alt for puslete.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville gi næringslivet gunstige skatteregler, f eks høyere avskrivningssatser, gi økt fradrag for forskning og fjerne formuesskatten. Jeg ville også fjerne formuesskatten for privatpersoner som investerer i næringsvirksomhet og arbeidsplasser i Norge. Samtidig ville jeg gi økt inntektsskatt for høye private inntekter. Jeg ville innføre progressiv arveavgift og øke omsetningsavgiften for å kompensere lavere skatt. For at endringene ikke skulle belaste de med små inntekter, ville jeg øke minstefradraget.

Dessuten ville jeg stille krav til partene i arbeidslivet om å holde en nøktern linje i lønnsforhandlinger, om nødvendig sette et tak på lønnsutviklingen, f eks gjennomsnittet av et utvalg land som vi konkurrerer med.

Jeg ville også gi bankene strammere regler for sin utlånsvirksomhet for å unngå boligbobler. Dessuten ville jeg sette tak på skattefradrag for lånerenter.

07 Skole og utdanning

Skolen som viktig bidragsyter til fremtidens velferdssamfunn

Sett i et langsiktig perspektiv, er Norges videre utvikling avhengig av de som er barn og unge i dag. Det er faktisk ganske viktig at de får et best mulig utgangspunkt for oppgavene de skal ha når de blir voksne, med å styre og utvikle landet.

Våre pensjoner er vel rimelig sikret gjennom oljefondet. For våre barn og barnebarn er det ikke gitt at oljen som fortsatt finnes og oljefondet er tilstrekkelig til å gi dem et godt liv. Det er viktig at Norge er i stand til å produsere, og få solgt til utlandet, varer og tjenester som kan balansere importen av alt det vi trenger fra utlandet. Da må vi være konkurransedyktige på pris og kvalitet. Det kommer ikke av seg selv. For å oppnå det trengs gode og innovative hoder, i næringslivet, i politikken og i byråkratiet.

Dette perspektivet må vi ha med når dagens og morgendagens skole vurderes. I den offentlige debatt burde vi vektlegge dette sterkere. Dersom det kom klarere frem at vårt velferdssamfunn er avhengig av at vi har et næringsliv som sørger for balanse, eller helst overskudd, i handelsbalansen med utlandet, ville flere forhåpentlig forstå at skolen er en viktig bidragsyter til fremtidens velferdssamfunn.

Skolen som læringsarena

Jeg har den oppfatningen at lærerne gjør en god jobb innenfor de rammebetingelser de har. Imidlertid er ikke lærernes vilkår egnet til å gjøre læreryrket attraktivt for de dyktigste blant oss. Ser vi på skolen som en investering som skal gi god avkastning i fremtiden, må vi få de beste pedagogene til å velge læreryrket.

Med gode vilkår, tenker jeg ikke bare på penger. Det er viktig at læreryrket blir sett på med respekt. De har en nøkkelrolle i samfunnet. Det bør komme bedre til uttrykk fra politikere og fra foreldre.

Dessverre var det lenge en rekruttering til yrket som bidro til å svekke det. Det er ikke lærernes skyld. Lærerne gjør sitt beste. Skal vi peke på noen må det nok bli skiftende regjeringer og politikernes manglende forståelse for skolens viktige rolle i utviklingen av barn og unge.

Vi er likeverdige og forskjellige

Vi blir født som likeverdige individer, det er en grunnleggende verdi i vår kultur. Samtidig, vi blir født forskjellige, med forskjellige gener, forskjellige personligheter, med forskjellige potensial for læring. Denne dualismen blir av og til borte i skoledebatten.

Mange lærere sliter med dårlig samvittighet fordi de ikke får tatt seg nok av alle elevene i en klasse. Noen er svakere og krever spesiell oppfølging. De flinke får ofte ikke den hjelpen de trenger for å utvikle seg så langt som de kunne ha gjort.

Vi er forskjellige, og forskjellige pedagogiske metoder må anvendes for at hver enkelt skal få anledning til å utvikle seg i tråd med sitt potensial.

Vi snakker ofte om svake og flinke elever i betydningen svake eller flinke i teoretiske fag. Det er grunnleggende feil. Vi trenger alle avskygninger av teoretiske og praktiske ferdigheter i et samfunn. En som er svak i teoretiske fag kan være fremragende med hendene. Vi trenger, og bør verdsette, dem også.

Vi har vel tradisjonelt sett på teoretisk utdanning og hvitsnippyrker som noe finere enn praktisk utdanning og håndverkere. For noe sludder. Vi er alle likeverdige, men vi er forskjellige.

Skolen har etter mitt skjønn ikke tatt tilstrekkelig på alvor at vi er forskjellige og trenger forskjellig tilnærming til læring. Teoretisk svake barn og unge, kan oppnå læring på høyt nivå med en praktisk tilnærming. De kan utvikle ferdigheter som samfunnet trenger og som gir stor arbeidsglede. Det er bare trist når slike barn og unge for eksempel blir presset til å arbeide med matematikk uten å koble den til praktiske behov. Det dreper læringslysten og gjør dem skoleleie.

Fokus må bli mer rettet inn på mestring, og den glede det gir å mestre en oppgave. Vi trenger tilpasninger i skolen slik at den legger mer vekt på hva den enkelte har potensial for å mestre, og legger til rette for det som skal til av kunnskaper og ferdigheter for å mestre. Dette innebærer at barn og unge lærer å lære. Dette er viktig, for det er kontinuerlig læring det dreier seg om resten av livet.

Særinteresser

Jeg kan forstå at det er interesse for privatskoler basert på pedagogiske, religiøse eller andre formål. Dagens skole evner ikke å ivareta alle på en god måte. Det bør endres. Ved å la den offentlige skole selv etablere tilbud for elever med spesielle forutsetninger inne praktiske eller teoretiske retninger, kan disse også fanges opp uten å isolere dem fra de andre elevene. Fellesskapet er tjent med at barn og unge med forskjellig potensial for læring er sammen, der det er hensiktsmessig, og i mindre, mer homogene grupper, der det fremmer læringsmotivasjon og læringsevne.

Skoler med religiøse formål har jeg ikke noe til overs for. Religion er en privatsak, og ikke noe skolen skal involvere seg i ut over objektiv og nøytral informasjon. Slike skoler bør derfor ikke godkjennes.

Generelt ser jeg ikke noen god grunn til at vi skal ha privatskoler, dersom det offentlige skolesystem gis de rammer de bør ha.

Nye metoder er nødvendig

Heldigvis eksperimenteres det med forskjellige metoder for å gjøre skolen interessant. Et

eksempel er å la enkelte få anledning til å ta betalt arbeid som en del av utdannelsen, der det kombineres med et pedagogisk opplegg, slik at de tilegner seg språk, matematikk og lignende i sammenheng med de oppgavene de har i arbeidssituasjon, og der progresjonen styres av hva de trenger i sitt arbeid. Det vi trenger er flere barn og unge som får et meningsfylt og utviklende læringsmiljø som kan gjøre dem til gode og bidragsytende medborgere i samfunnet.

De som har forutsetning for avanserte teoretiske fag, blir får dag for lite oppmerksomhet. Det er ikke fornuftig at de ikke blir inspirert til å utvikle seg så langt de kan. Samfunnet trenger flinke folk. Da må de få best mulig støtte og pedagogiske metoder som er tilpasset deres potensial.

Den norske likhetsskolen har kanskje vært vel ideologisk i denne sammenhengen. Det har vært fy å etablere klasser eller skoler for spesielt flinke elever. Idrettsgymnas er et unntak. Jeg kommer ikke på flere. Hva med de som har et spesielt talent innen billedkunst, innen språk eller innen matematikk? Det finnes talenter innen mange områder som ville blomstret opp, dersom det var lagt til rette for dem. Det betyr ikke at de er mer verdt enn andre, bare at de er forskjellige fra andre. Vi må våge å anerkjenne og vise respekt for forskjellighet.

Lærernes rolle

Lærerne har og vil ha en viktig rolle i dette arbeidet. Derfor må vi rekruttere de beste og vi må gi anerkjennelse til de gode lærerne. Det finnes også lærere som ikke får det til. Det er ikke annerledes her enn i andre yrker. Da må de hjelpes til enten å bedre sine ferdigheter, og det er ofte mulig, eller de må finne oppgaver andre steder enn i skolen. Min erfaring er at de som ikke får det til i en stilling, innerst inne er klar over det. De har derfor ikke den trivselen og arbeidsgleden som de kunne hatt. Mestring er en viktig faktor for arbeidsglede og livskvalitet. Det må da være bedre å finne frem til andre arbeidsoppgaver der forutsetningen for å mestre er bedre.

Slike prosesser føles nok ofte vanskelige. Da trengs rektorer, det vil si ledere, med gode menneskelige kvaliteter og gode lederegenskaper. Hensikten må være å finne løsninger som gir læreren en bedre mulighet til å mestre arbeidsoppgavene, innenfor eller utenfor skolen. Når slike prosesser er vellykkede, gir det økt trivsel og en bedre livssituasjon for læreren. Samtidig gir det en bedre skole.

Skolens rolle har flere dimensjoner

I dagens samfunn arbeider de fleste fedre og mødre. Mer energi går til arbeidsrelaterte oppgaver og mindre til barna. Skolen blir derfor viktigere enn før i barnas oppvekst og utvikling.

Kunnskaper og ferdigheter er, og må være, en viktig dimensjon i skolens oppgave. Vi som har noen år bak oss, ser vel en tendens til at det solide verdigrunnlag Norge har hatt, ikke står så sterkt lenger. Om det skyldes at barna ikke lærer gode verdier hjemme eller om det er andre krefter som påvirker, er det vanskelig å si noe sikkert om. Imidlertid er det viktig at skolen også bidrar til at barn og unge får innføring i det verdigrunnlaget som vi sier at vi har, men som ikke alle praktiserer. Etikk og verdier er et spesielt viktig område, nå når den norske kirke er på vei ut av skolen og ut av barnas liv.

Barnas oppdragelse er fortsatt foreldrenes primære ansvar, men skolen bør ta et større medansvar her.

Hvis jeg var statsminister, ville jeg:

Øke satsningen på skolen som læringsarena for alle barn. Bidra til økt fokus på pedagogiske metoder gjennom oppfølging og etterutdanning av lærere, mer fokus på individualisert undervisning og bruk av mer homogene grupper innenfor den offentlige skole for å øke læringsutbyttet og bidra til at lærerne får økt status i klasse og samfunn.

La politikere være involvert i definisjon av de samfunnsmessige mål for skolen, men la lærerne og skolens ledere utforme de beste pedagogiske løsningene uten innblanding fra politikere.

Videreutvikle dagens skolesystem slik at også spesielt flinke barn og unge får tilbud tilpasset deres evner, både innen teoretiske, praktiske og kunstneriske fagområder.

Etablere systematisk evaluering av lærerne, der formålet er å skape læring og utvikling hos lærerne. Dette må gjøres i kombinasjon med økonomiske rammer som gjør det attraktivt for lærerne å strekke seg for å bli så gode som de har potensial for.

08 Justis

Rettsforståelse

Hvorfor er det så vanskelig å holde seg på den rette siden av loven? Media skaper i hvert fall inntrykk av at svært mange nordmenn bryter norsk lov. Dersom det er riktig, er det svært uheldig.

Holdningen til hva som er rett og galt, og den etiske plattformen til den norske befolkning, er åpenbart for dårlig. Det er behov for solid opprustning, og det må begynne med barn – og dermed må det begynne med foreldre som oppdrar barn.

Min oppfatning er at vi må ha en null-visjon. Brudd på norsk lov er ikke akseptabelt, og vi kan ikke tillate det. I det lange løp vil samfunn som aksepterer at det begås lovbrudd uten å reagere, komme opp i et uføre.

Vi er antagelig alle lovbrutere. I forskjellige stillinger i finansnæringen, har jeg gjennomgått et betydelig antall lovverk, både norske og EU-direktiver. Heldigvis har jeg hatt dyktige jurister rundt meg, ellers ville jeg nok glippet på mye. Problemet er, slik jeg ser det, at lover ofte er komplekse, og at de er skrevet i et språk som ikke-jurister har problemer med å forstå. Enkelte ganger kan det virke som om selv jurister strever, når de står på hver sin side i en rettssak.

Dessuten, det er så mange av dem at det er vanskelig å holde oversikt. Antall lover, listet opp i Lovdata, er i dag ca 1.160. Jeg har ikke talt forskriftene, men mange av lovene har en eller flere forskrifter. Bare en mindre del av lovene og forskriftene berører folk flest, men likevel mange nok til at vi ikke klarer å sette oss inn i dem.

Samtidig, dersom jeg gjør et lovbrudd, kan jeg ikke skylde på rettsvillfarelse. Det er faktisk min plikt å vite når jeg bryter en lov eller forskrift. Det er ikke mulig for vanlige mennesker å sette seg inn i det norske lovverk med forskrifter. Dette burde lovgiverne forstå og ta tak i.

Det er rimelig klart at jurister vil stå hardt på behovet for et distinkt, juridisk språk. Min oppfatning er at folks mulighet til å forstå, og etterleve, de rammene lovverket setter for oss er viktigere enn juristenes behov.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville etablere en lovkommissjon med oppgave

- **å gjennomgå lover som vanlige mennesker i Norge må forholde seg til, med tanke på forenkling,**
- **å fjerne lover som ikke har noen hensikt, eller innarbeide marginale lover i andre lovtekster,**
- **å justere språket i lovtekstene slik at de kan forstås av vanlige folk – gjerne ved å bruke forfattere, journalister og folk fra gata (juristene og politikerne bør få hjelp til å bruke et språk som folk flest forstår),**

- **å utarbeide en egen innledning til hver lov, der hensikten med loven blir beskrevet kort og i et språk som vanlige folk forstår.**

Dessuten: Et kort innledningskapittel i hver lov, der intensjonen med loven beskrives, vil være et godt verktøy i kommunikasjon til det norske folk om hvilke lover og regler de må forholde seg til. En samling av disse burde det være overkommelig å sette seg inn i. Kanskje ville det være nyttig med en slik samling også for våre nye landsmenn. Med et obligatorisk kurs før de får norsk statsborgerskap, burde de være godt rustet til å leve i Norge.

Også de som er født og oppvokst i Norge, ville ha nytte av en gjennomgang. Kanskje det kan innarbeides i pensum i videregående skole? På den måten ville vi ikke gjøre forskjell på de som er født her og de som kommer hit fra andre land.

Domstolene

Det er mange slags lovbrudd. Straffeloven dekker det meste. Norske domstoler gjør en god jobb, det synes det å være enighet om i befolkningen. Vi har tillit til at det norske lovverket og de norske domstolene sikrer en rettferdig straff når det begås lovbrudd.

Et par refleksjoner:

- Enkelte saker behandles i flere rettsinstanser. Dersom ikke nye bevis kommer frem, burde det holde med to. Dersom nye bevis blir fremlagt, burde det være en selvfølge at en sak blir gjenopptatt i samme rettsinstans.
- Påtalemyndighet og forsvarere har hver sine roller. Det er bra at tiltaltes interesser blir ivaretatt. Slik må det være i et rettssamfunn. Imidlertid det min oppfatning at både politi, påtalemyndighet og forsvarer har som oppgave å få frem fakta, alle fakta og på en objektiv måte. Er en tiltalt skyldig i en kriminell handling, må også forsvareren forholde seg til det, ikke benekte det eller holde tilbake fakta som er relevante for rettsprosessen. For ofte skapes det et bilde av forsvarere som har som mål å få klienten frikjent, uansett skyld.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville få etablert en liten gruppe jurister og legfolk for å utarbeide et forslag til forenkling av rettsprosessene, uten at det går ut over rettssikkerheten. Forenklingene bør omfatte både behandlingen i opplagte saker, dvs der bevisene er klare, omfanget av advokatinnsett og ankemuligheter.

Straff

Den som bryter norsk eller internasjonal lov, må ta konsekvensene. Fengsel er en vanlig straff for alvorligere kriminelle handlinger. Vi bør tenke mer kreativt på alternative reaksjonsformer.

Det er to viktige hensyn ved bruk av fengsel: Det skal virke preventivt og det skal beskytte samfunnet mot personer som med stor sannsynlighet ville fortsette med sin kriminelle aktivitet.

Den avskrekkende effekten kan påvirke noen til å holde seg unna kriminalitet, men ikke alle. For noen, særlig personer med bakgrunn fra land der både livet og fengslene er mye dårligere enn i Norge, kan et fengselsopphold i Norge være rene ferien. Det bør derfor tenkes nytt også på hvor et fengselsopphold har en avskrekkende effekt.

Det er dessverre en annen side ved bruk av fengsel som straff som er for lite i fokus: Fengsler er effektive opplæringsarenaer i kriminalitet og bidrar til at den innsatte får et større kriminelt nettverk. Mange innsatte som har ett eller flere fengselsopphold bak seg, blir mer profesjonelle i sin kriminelle aktivitet enn før. Det er ikke bra. Her har vi imidlertid for lite kunnskap, og det burde etableres et forskningsprogram for å avdekke mer konkret hvorledes et fengselsopphold virker på en innsatt.

Jeg tror at det kan finnes bedre metoder enn fengsel som straff for flere kriminelle, spesielt metoder der de ikke får ha kontakt med andre kriminelle. Jeg tror særlig at kriminelle som har skadet personer eller verdier, skal settes til oppgaver som kan redusere skadene eller erstatte verdiene, der det er mulig. Det å se ofrene for de kriminelle handlingene inn i øynene, kan ha en psykologisk effekt. Konfliktrådene, som synes å ha en gunstig effekt på visse typer kriminalitet, kan kanskje utvikles videre, eller noen av deres metoder overføres til andre typer kriminalitet. Hensikten må uansett være at kriminelle må få en ny sjanse i samfunnet, og at risikoen for nye kriminelle handlinger reduseres.

For gjentatt alvorlig kriminalitet, bør straffen økes og fengsel benyttes for å beskytte samfunnet. Terrorvirksomhet, omsetning av ulovlige rusmidler, menneskehandel og overgrep mot andre er eksempler på bevisst og villet kriminalitet, der andre må lide. Slike kriminelle fortjener ingen sympati, og må få lange fengselsstraffer med soningsforhold som ikke er attraktive.

Strafferabatt for å samarbeide med politiet er i prinsippet fornuftig, men i utgangspunktet burde det kreves at aktørene snakker sant. Volumrabatt ved gjentatte kriminelle handlinger må erstattes av volumtillegg. Kanskje kan det dessuten virke avskrekkende og bidra til at i alle fall noen tenker seg om før de begår flere kriminelle handlinger.

Politiet

Vi har et profesjonelt og godt politi i Norge. Det gjør det beste de kan innenfor de rammer politikerne gir dem. Det som skrives nedenfor er derfor ikke kritikk av politiet, men av politikerne.

Når vi i Norge har en oppklaringsprosent på anmeldt kriminalitet på rundt 40 % (Aftenposten 13.1.2011), betyr det at rundt 60 av 100 anmeldte saker blir ikke oppklart. Med lav oppdagelsesrisiko vil dessuten flere gjøre lovbrudd. Her har vi altså en negativ spiral.

En observasjon er at mange saker henlegges pga bevisets stilling eller fordi politiet ikke har kapasitet til å følge opp saken. En rekke eksempler gjengitt i media illustrerer problemet. Gjerningspersonen(e)s identitet er klar og nødvendig dokumentasjon fremlagt, f.eks. i form av videoopptak. De kriminelle blir ikke tiltalt. Kjøpesentre, med sine sikkerhetsopplegg, har mange slike saker. Dette er fullstendig uakseptabelt.

Erfaring fra andre land viser at dersom småkriminalitet ikke tas, vokser den både i antall og alvorlighetsgrad. Det må være nulltoleranse for all kriminalitet, også småkriminalitet. Da kan vi kanskje unngå noe av den alvorligere kriminaliteten i fremtiden.

Det har i mange år vært sterkt fokus på personvern. Det er et viktig område, og jeg mener ikke å nedvurdere betydningen av en god personopplysningslov. Det er imidlertid behov for å gjennomgå lovens konsekvens mht å hindre og avdekke kriminalitet. Et eksempel er den korte lagringstiden der områder er videoovervåket. Det er liten hjelp for politiet at et område er overvåket når kriminalitet skjer, dersom opptaket er slettet. Det må ikke være slik at kriminelle personer kan utføre sitt håndverk under beskyttelse av personopplysningsloven. Det er etter mitt skjønn viktigere å ivareta og beskytte ofrene enn de kriminelle.

Slik volden i Oslo har utviklet seg, synes jeg det ville vært fornuftig om politiet ransaket folk for våpen, uten at de nødvendigvis hadde gjort noe mistenkelig i forkant. Dette er et eksempel på et dilemma som oppstår når politiet får større fullmakter. Spørsmålet er om noen i politiet vil misbruke slike fullmakter. Det kan sikkert skje, men jeg har tillit til at det i så fall blir avdekket og korrigeret. Det viktigste må være å få ned antall voldshendelser og bruk av våpen. Ofte ligger det skadde og døde igjen etter slike hendelser, og det synes i alle fall jeg er viktigere å unngå enn om uskyldige enkeltpersoner blir undersøkt. Etter mitt skjønn er dette parallelt til sikkerhetskontrollen på flyplasser. Vi blir alle undersøkt, dette tar tid, det er ikke behagelig, men det reduserer risikoen for at flyet jeg skal være med blir ødelagt og faller ned.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville gitt politiet økt bemanning og bedre verktøy for å forebygge og oppklare kriminalitet. Politiet ville generelt fått tilgang til alle databaser med relevant personinformasjon, men med regler for og rapportering av bruk. Personopplysningsloven ville blitt justert for å sikre at kriminelle ikke blir beskyttet.

Mange av politiets oppgaver, som ikke er relevant for forebygging av og oppklaring av kriminalitet, ville blitt skilt ut i egen organisasjon.

Det ville blitt utarbeidet bedre regler for å sikre effektiv samhandling mellom politi, forsvar og sivile enheter ved behov. Ved større katastrofer, ulykker og terrorsituasjoner der flere offentlige og private enheter har roller, ville én person ha totalansvaret og nødvendige fullmakter for de aktiviteter som må gjennomføres.

Våre nye landsmenn

Jeg har andre steder skrevet at personer fra andre kulturer kan berike Norge. Mange gjør en flott jobb i Norge og for Norge. Mange er godt integrert og oppfatter seg som nordmenn. Det er viktig at vi støtter opp om dem.

Vi kan støtte opp under dette ved å ha en bedre oppfølging før statsborgerskap blir tildelt. Krav til språkkunnskaper og kjennskap til og etterlevelse av norske verdier og lover bør være en selvfølge.

Samtidig er jeg opptatt av at vi ikke må komme i en situasjon der norske verdier og norsk kultur blir ødelagt. Når vi åpner vårt samfunn for flyktninger og arbeidsinnvandrere, så er det for å være greie. De har et problem eller et behov som ikke kan håndteres i eget hjemland. De spør oss om å få komme til vårt land fordi de har bedre muligheter her. Når vi sier ja til dem og legger til rette, synes i alle fall jeg at de bør ha vilje til å tilpasse seg de lover og regler og adferdsnormer som gjelder her.

Spesielt ville jeg si konsekvent nei til oppholdstillatelse til innvandrere som ikke vil oppgi korrekt identitet og opprinnelsesland. Det bør gjøres klart for alle som ønsker å komme til Norge at det ikke nytter å starte livet i Norge med en løgn. Slike innvandrere fortjener ikke vår hjelp.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville gjennomføre en obligatorisk test av viktige integreringsfaktorer før statsborgerskap blir tildelt. Statsborgerskap ville blitt tildelt tidligst etter 10 års bosetning i Norge og godkjent test. De som ikke passerer slik test, må enten reise tilbake til hjemlandet eller gjennomgå ny test etter nye fem år.

Noen tilpasser seg ikke. De bør ikke få bli her. De ødelegger for andre. Det gjelder ikke minst innvandrere som begår kriminalitet. Hadde vi konsekvent utvist dem, ville det neppe vart lenge før færre syntes det var smart å begå kriminalitet. Dermed ville aksepten av fremmedkulturelle innvandrere i det norske samfunn øke. Etter hvert kunne vi sågar kanskje slutte å bruke de og oss, og bare si vi.

Jeg er av dem som synes at rettssystemet i de land kriminelle kommer fra er irrelevant for å håndheve retur. Mulla Krekar er et eksempel på at vi beskytter personer som vi ikke burde beskytte. Det bryter ned respekten for rettsstaten og for politikere.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville gjennomført en konsekvent returpolitikk for kriminelle personer uten norsk statsborgerskap. De som opprinnelsesland ikke vil ta imot, må sitte i fengsel til de reiser frivillig.

09 Utenriks

Vår historie, vår kultur og våre verdier er formet av våre forfedre og oss, og vår verdensanskuelse har utviklet seg parallelt. Vi er stolte av hva vi står for og vi krever at andre respekterer vårt land og hva vi står for.

På samme måte har andre land utviklet seg og har utviklet kulturer, verdier og styresett som de krever respekt for. Fordi utviklingen har vært forskjellig og fordi verdiene er tillagt forskjellig vekt, har mange land styresett og styringsprinsipper som avviker fra våre. Vi, som er et lite land i en stor verden, kan ikke kreve at andre land skal følge våre prinsipper og verdier. Noe slikt ville være arrogant og uforenlig med den respekten vi krever for våre prinsipper og verdier.

Påvirkning av de globale verdier og prinsipper kan skje ved at vi selv etterlever de prinsipper og verdier vi legger til grunn.

Hvis jeg var statsminister, ville følgende bli gjennomført:

Jeg ville, gjennom samarbeid i internasjonale organ, fremme våre syn på en konstruktiv måte i respekt for de vi ønsker å påvirke, men ikke komme med negativ kritikk og markeringer i forhold til enkeltland.

FN bør spesielt utvikles til å bli en institusjon som legger til rette for prosesser og vedtak for globale verdier og prinsipper. På den måten bør det være mulig over tid å oppnå en felles plattform og praktisering av denne på viktige områder.

Dessverre er FN et eksempel på at internasjonalt samarbeid på områder der mange har interesser og prestisje, blir tungrodd og lite handlekraftig. Det bør derfor arbeides for å effektivisere beslutningsprosesser og handlekraft.

Blant de områdene som FN bør bidra til å utvikle videre er:

- Forebygging av konflikter og konfliktløsning
- Internasjonal rett knyttet til grenseoverskridende utfordringer, f eks havrett, strafferett, handel, energi, klima osv
- Internasjonal domstol knyttet til brudd på internasjonal rett, herunder krig
- Beredskap ved internasjonale og større nasjonale katastrofer
- Beredskap ved konflikter som berørte stater ikke klarer å løses selv ved bl a en stående beredskapsstyrke kan rykke ut på kort varsel. Det bør imidlertid være en høy terskel for bruk av militærmakt.
- Menneskerettigheter

Hvis jeg var statsminister, ville følgende bli fokusert:

Jeg ville, i erkjennelsen av at vi er et lite land, arbeide for at FN får en mer effektiv organisasjonsstruktur og bedre beslutningsprosesser, bl a gjennom å fjerne vetoretten for enkeltland i Sikkerhetsrådet.

Norge er en del av Europa og bør derfor ha et tett samarbeid med EU på alle områder der dette er mulig uten å avgi suverenitet over egne land- og havområder. Det bør spesielt søkes samarbeid på områder der Norge har en svak posisjon internasjonalt, og der EU kan ha en beskyttende funksjon, f eks forsvar.

Historisk og kulturelt har Norge sterke bånd til europeiske land, og bør bygge videre på disse. Utdannelse, forskning, handel, miljø, forsvar og politi er eksempler på områder der vi bør ha integrerte løsninger gjennom felles regelverk og praktisk samarbeid.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville videreføre EØS-avtalen og sørge for best mulig samarbeid uten at det går på suvereniteten løs.

Norge har en tradisjon som bistandsgiver. Norges bistand har ikke alltid vært like vellykket og kan ha bidratt til korrupsjon og andre uheldige forhold. Bistand bør derfor bare gis når det er avklart med stor grad av sikkerhet at den har de ønskede effekter.

Bistand bør gis i respekt for mottagerlandets prinsipper og verdier og ikke ensidig definert ut fra norske prinsipper og verdier.

Fattigdom er ofte knyttet til manglende utdanning og mangel på kapital for å utvikle lokalt næringsliv og infrastruktur. Norsk bistand bør derfor primært ta sikte på å tilby støtte til disse to områdene. Dette innebærer at bistand ikke gis som gaver for å løse kortsiktige problem, men i et langsiktig perspektiv som investering i de lokale miljøers muligheter for å klare seg selv. Gjennom samarbeidsavtaler og handel kan investeringene gi god avkastning. Mikrofinansiering er et eksempel på det.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville utvikle all bistand som har karakter av gaver til mottagerlandet, og isteden gi støtte til utdanning og utvikling av næringsliv og handel. Jeg ville opprette et fond som tilføres midler over statsbudsjettet og fra avkastningen på lønnsomme prosjekter. På den måten kan årlig bistand over tid øke, uten at overføringer over statsbudsjettet øker.

10 Forsvar

Vi lever for tiden i et rolig hjørne av verden. Dette er ingen selvfølge, og det er god grunn til å være takknemlig for det.

I et annet avsnitt har jeg kommentert vår selvforsyningsgrad, og påpekt at vi i fremtiden igjen kan bli involvert i eller berørt av konflikter som stopper import av mat og andre varer. Historie er et interessant fagfelt, og opp gjennom årene har jeg lest et betydelig antall sider med beskrivelser av de historiske hendelser og analyser av hva som påvirket utfallet.

Historien gjentar seg

Den viktigste erfaringen jeg har av dette er at historien gjentar seg. Ikke slik at nye hendelser er identisk like tidligere hendelser. Det er kreftene som styrer utviklingen som gjentar seg.

Disse kreftene er nært knyttet til enkeltpersoner, ambisjoner, ønske om makt og ønske om rikdom. Elementene kan utvikle seg i forskjellige kombinasjoner, og andre faktorer kan også påvirke utviklingen. Hitlers sterke støtte i befolkningen kom bl a av den sterke urettferdigheten deler av den tyske befolkning følte etter Versailles-traktaten. Samtidig følte det tyske folk sterkt på kroppen de økonomiske konsekvensene av 1. verdenskrig. Dermed hadde Hitlers ambisjoner og vilje til makt lett spill.

Vi har kanskje noe sterkere internasjonale institusjoner i dag, bl a FN, NATO, G7, G20 osv, som kan virke stabiliserende. Samtidig ser vi finanskriser, opprør i Nord-Afrika, borgerkrig i Syria, konflikt om øyer mellom Kina og Japan, kaldere klima mellom Russland og USA og Kina og USA, utvikling av atomvåpen i Nord-Korea, Iran osv.

Sett i et 100-årsperspektiv, har vi to store og flere små kriger bak oss i Europa. Vi har ikke noen garanti for at ikke nye konfliktområder kan utvikle seg.

Selv om vi bør glede oss over at vi har det fredelig og bra nå, bør vi ikke gjøre som i 1930-årene, der mange gikk med brukket gevær på jakkeslaget som et symbol på at de var mot forsvaret. Vi bør snarere sørge for at vi har et godt trent forsvar, som er i stand til å holde stand til vi får hjelp.

NATO

NATO er en viktig forsvarsorganisasjon for oss. Samtidig er det viktig å vri NATOs virksomhet bort fra oppgaver som ikke har karakter av forsvar mot en ytre fiende. Vi bør ha beredskap som kan virke avskrekkende og samtidig ha høy aksept i Norges og NATO-landenes befolkning. Militære oppdrag utenfor Nato-området er uheldig. Dersom FN vedtar militære operasjoner i et konfliktområde, bør vi gi støtte, men som enkeltland og ikke NATO som organisasjon.

Cyberforsvar

Det er samtidig ikke selvsagt at fysiske styrker fra et fiendtlig land er den største trusselen, i alle fall ikke på kort sikt. Vi er mer og mer avhengig av elektroniske løsninger og nettet. Sårbarheten er enorm. Moderne krigføring vil neppe bli igangsatt uten omfattende elektroniske angrep for å nøytralisere våre forsvarsverk.

Dette er, i likhet med så mye annet, et område jeg kan lite konkret om. Likevel har jeg hatt så mye befatning med elektroniske løsninger at jeg er overbevist om at både risikoen og sårbarheten er meget høy.

Det jeg advarer mot er en fortsatt nedbygging av forsvaret. Samtidig bør vi vri innsatsen mer mot det elektroniske forsvar. En del blir gjort allerede, men forsvaret sliter i politisk motvind. Derfor bør forsvarsdepartementet og forsvarsledelsen bruke mer ressurser på å gi korrekt informasjon til det norske folk om situasjonen, risiko, forsvarsevne og behov for tiltak.

Jeg er redd hemmelighold bare er til fordel for feil personer. Det norske folk bør stå bak forsvaret, det gjelder jo oss selv, våre barn og barnebarn. Da må vi ha så mye kunnskap at vi forstår behovet for den nødvendige satsning.

Forsvaret en nasjonal ressurs

Et annet tema er samhandling mellom forsvar og politi. Så lenge vi er inne i en rolig periode for forsvaret, kan det tenkes at forsvaret har kapasitet til å utføre oppgaver ut over de rene forsvarsmessige. Regjeringen har allerede fastslått at forsvaret skal bistå politiet i en beredskapssituasjon. Det er bra. Samtidig skjer jo ikke dette så ofte. Min oppfatning er at forsvaret er en ressurs for samfunnet. Denne ressursen må kunne brukes til formål som samfunnet er tjent med.

Vi vet at politiet har for lite ressurser til å få bukt med kriminaliteten i samfunnet. Kan det tenkes at enkelte grupper innen forsvaret har opplæring og trening som gjør dem egnet til å bistå politiet, f.eks. i spesielle prosjekter? Med et sterkt cyberforsvar, er det ikke utenkelig at elektroniske spor satt av kriminelle kunne bli effektivt avdekket av cyberekspertene i forsvaret. Jeg synes justis- og forsvarspolitikere burde diskutere slike muligheter.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville øke satsningen på det norske forsvaret og samtidig vri satsningen mer mot cyberforsvaret. Jeg ville også være tilbakeholden med bruk av norske styrker i utlandet. FN-mandat bør i så fall være en betingelse. Deltagelse i NATO er fortsatt nødvendig, men med utgangspunkt i at NATO skal være en forsvarsallianse og ikke et politisk verktøy brukt i andre deler av verden.

11 Helse og omsorg

Generelt

Helse er viktig. Noen er født med helseproblemer. Enkelte problemer kan rettes på, noen problemer blir med videre resten av livet. Om det er problem eller ikke, er også avhengig av holdningen til de som ser.

De fleste er født med god helse, sagt i overskrifts form. Samtidig, selv om vi er født likeverdige, er vi forskjellige. Gener, personlighet, potensial for læring og ferdigheter, fysikk

med mere, gjør oss ulikt utrustet til de oppgaver som er tilgjengelige videre i livet. Dette gjelder også helsen.

Noen er robuste, og kan tåle mye før det går ut over helsen, eller før det får negative konsekvenser etter behandling. Andre er ikke robuste, og selv en liten helsemessig ubalanse kan ha negative konsekvenser senere. Det er mye vi ikke vet om de mekanismene som styrer vår reaksjon på helseproblemer. I mai 2013 gikk det for eksempel en debatt som det økende antall sykemeldinger på grunn av diffuse lidelser. Dette er vel nettopp en bekreftelse på avsnittet over.

Hele mennesket

I Norge er vel hovedfokus fra legenes side å reparere de konkrete skader eller symptomer som en pasient har. Det er innarbeidet over generasjoner. Utgangspunktet er å vurdere symptomene basert på en kunnskap der plattformen er vitenskapelig forskning og et sett av godkjente analyser. Klassisk medisin har vært noe snever i sitt fokus på ett og ett problem, men det er tegn til at perspektivet er i ferd med å bli utvidet.

Enkelte utøvere er mer opptatt av pasientens mer sammensatte situasjon, både de tydelige symptomer og testresultater, og de mer indirekte signaler som gis gjennom kroppsspråk og ord. Dette kan være en mer krevende prosess, både i tid og krav til innsikt i både fysiske og psykiske mekanismer. Imidlertid er det i mange undersøkelser påvist en sammenheng mellom fysiske og psykiske plager, og det er nærliggende å tenke at dette bør få en større plass i helsevesenet etter hvert. Imidlertid er det behov for justeringer i legenes utdanning for å realisere dette, og universitetenes lærerkrefter er ikke de enkleste å få med på endringer. Det er naturlig, men også utfordrende, fordi det innebærer at også professorene må søke kunnskap på nye områder.

Forebygging

Kinesisk medisin har enkelte interessante trekk, som det kan være nyttig å merke seg. Akupunktur er velkjent og i noen grad på vei inn i anerkjent medisin i Norge, og blir ikke kommentert videre. Jeg kom imidlertid i en bok over en beskrivelse av kinesiske legers forhold til sine pasienter.

Kinesiske leger tok betalt for periodiske konsultasjoner for å sjekke helsetilstanden til sine pasienter. Dersom noe ble oppdaget, ble de behandlet, men de fleste var friske. Alle betalte imidlertid for konsultasjonene. Det interessante var hva som skjedde dersom en pasient ble syk. Da ble vedkommende også behandlet, men legen tok ingen betaling. Filosofien var at dersom de periodiske konsultasjoner ikke avdekket den kommende sykdom, hadde ikke legen gjort en god nok jobb. Dermed måtte han behandle sykdommen uten betaling.

Det vi burde ta med oss fra denne historien er det samme som samhandlingsreformen sikter mot, nemlig å forebygge. Jeg synes samhandlingsreformens idé er helt riktig. Det jeg savner er en mer helhetlig tenkning. Hele pasienten, fysisk og psykisk, må stå mye sterkere i fokus.

Samarbeid i praksis mellom de ulike aktører er krevende, men nødvendig for å kunne ivareta hele pasienten, både i den forebyggende og den behandlende fasen. Elektroniske løsninger kan effektivisere samhandlingen, men det er holdninger og samarbeidsevne som først og fremst må utvikles.

Ressurser og holdninger

Et annet tema er prioritering av helsevesenets ressurser. Diskusjoner om bl a samhandlingsreform, sykehusstruktur og ressursbruk illustrerer at dette er et følsomt tema. På en måte kan vi si at mange synes at alt skal behandles med alle midler uansett kostnad. Hensikten er: Ingen skal dø. Ingen skal være utsatt for menneskelige feil ved behandling.

Sagt på denne måten, er det vel klart for alle at begge mål er urealistiske. Det eneste sikre i livet er at vi skal dø, alle sammen. Vi vet bare ikke når. Det nest sikreste er at alle gjør feil,

noen ofte, andre sjeldnere, men vi unngår det ikke. Vi kan bare tenke på oss selv, og hvor ofte vi gjør feil selv. Da blir antagelig mange av oss litt mer ydmyke i forhold til leger og sykepleiere som har viet sitt yrkesaktive liv til å behandle og vise omsorg for mennesker som er syke. De fortjener respekt, selv om de en sjelden gang gjør feil.

Det vi skal ha fokus på er systemfeil, der metoder og rutiner har risiko ved seg fordi de ikke er tilstrekkelig gjennomarbeidet. Fokuset må være å bruke erfaring til å forbedre og ikke stille «skyldige» til veggs. En lærende organisasjon lærer av feil, ikke av å avskjedige de som hadde roller i det som sviktet. Dersom fokus er å finne de skyldige, får vi en fryktorganisasjon som tenderer mot å feie feil under teppet. Det er farlig!

Mange er bekymret for at det er for få personer i Norge som vil inn i omsorgsykker. Her trengs kreativ tenkning for å finne nye løsninger. Mer bruk av teknologi for å frigjøre personell fra kontorarbeid, kanskje bruk av roboter til rutinepreget fysisk arbeid ol. På denne måten kunne omsorgsdelen av de ansattes oppgaver styrkes, og det trengs.

Eldre

Norge har stadig flere eldre med god helse. Pensjonsreformen hadde som et hovedmål å få flere til å stå lengre i jobb. Hvorfor ikke gi eldre med god helse anledning til å delta i omsorgen for andre eldre som trenger det? For mange med utdanning og praksis innen omsorgstjenester fra før, kunne kanskje noen timer i uken være en positiv nedtrapping til full pensjon? Imidlertid måtte det legges til rette, både med hensyn til arbeidsmengde og tid.

Frivillig innsats er også en faktor som må tas inn i vurderingen. Det er mange, med eller uten pensjon, som gjør en stor innsats for sine medmennesker uten å kreve betaling for det. Noe av denne innsatsen kunne også, med litt oppmuntring og støtte, kanaliseres inn i omsorgstjenesten. For mange er det viktigere å ha et meningsfylt liv enn penger. Respekt og anerkjennelse kan være minst like motiverende som økonomisk belønning.

Et annet tema innen helsevesenet er den tid helsepersonell bruker på andre aktiviteter enn behandling av og omsorg for pasienter. Forenkling av byråkratiske rutiner er viktig, som nevnt over. Det synes også som om forskningen er innrettet slik at vi ønsker å avdekke ny kunnskap selv, fremfor å benytte forskning gjort i andre land. Dersom dette inntrykket er riktig, burde vi koble oss opp mot andre lands forskning, ikke bare Europa og USA men også østover, mot f eks Russland, Kina, India og sørover mot f eks Sør-Afrika.

Prioritering av ressursene bør, etter min vurdering, legge mer vekt på å forebygge og til å behandle sykdommer og skader der pasienten har rimelig mulighet til å komme tilbake til et godt liv.

For meg virker det urimelig at det skal settes inn store ressurser på å forlenge et liv med noen timer eller dager, dersom det likevel er klart at pasienten ikke kan komme tilbake til et meningsfylt liv.

Døden er ikke noe fryktelig. Det er selvfølgelig leit når en person dør før alderen har gjort sitt. Savn kan være tungt for de etterlevende, men hektisk kamp om livet de siste timer kan også være tungt, både for de pårørende og for pasienten selv. En verdig avslutning på livet kan kanskje være å foretrekke, synes jeg.

Arvelige sykdommer

Et annet tema er behandling av genetisk betinget sykdom. Det er ikke lengre uvanlig at barn opereres i mors liv. Enkelte av disse eksemplene kan være knyttet til arvelig sykdom. De av disse barna som lever opp kan spre disse genene videre til neste generasjon. Må de også opereres i mors liv eller senere? Jeg har ikke sett noen undersøkelse av dette.

Risiko for kreft kan være arvelig. Dersom det er påvist, bør da disse personene få barn og risikere å spre den samme arvelige risiko videre til neste generasjon?

Vi har her etter mitt skjønn en stor og krevende utfordring, fordi det er så følsomt og fordi vi mangler kunnskap. Min oppfatning er at det bør gjennomføres et forskningsprosjekt på dette temaet: Hva er konsekvensen for kommende generasjoner av at vi behandler personer med arvelig risiko for sykdom, og at disse sprer sine gener til barn, barnebarn og senere generasjoner?

Barn

En annen side ved helse og omsorg er i hvilken grad medisinsk forskning skal få anledning til å gå på akkord med naturlover og den etiske plattform vi har etablert. De fleste er skeptiske til genmanipulering ved produksjon av mat. Konsekvensene er uforutsigbare i det lange løp, og det er fornuftig å avstå.

En annen side ved det samme temaet er om vi skal manipulere skaperverkets metode for å produsere barn. Min oppfatning er at barn trenger en biologisk far og mor. Det er ikke i motstrid til at enkelte biologiske foreldre ikke klarer omsorgen for et barn, og at det beste for barnet er å bli adoptert eller ivaretatt på annen forsvarlig måte. Barnets beste må uansett ha prioritet. De fleste barn, i alle fall som voksne, har et behov for å kjenne sin biologiske bakgrunn. Røtter er viktig for de fleste. Vi bør i alle fall ikke frata dem muligheten til å finne tilbake til sine foreldre og forfedre.

Noen personer kan ikke få barn. Det er leit, men de har ikke krav på å få biologiske barn. Det er uansett mange barn uten foreldre i verden som ville få det bedre om noen adopterte dem. Dette gjelder både heterofile og homofile par som egner seg som foreldre. Jeg ser ikke noen gode grunner til at homofile par ikke kan adoptere. Barnets beste må uansett ha prioritet. Jeg aner av pågående debatter om ekteskapslov og andre forhold knyttet til homofili, at dette spørsmålet mer dreier seg om likhetsprinsipper og egne behov enn om barns beste. Uansett må vi alle erkjenne at skaperverket har frembragt hunnkjønn og hankjønn. Det er en grunn til det, og vi har forskjellige roller i barns tilblivelse. Det faktum at noen er født med varianter av biologisk kjønn og seksuelle preferanser må vi bare akseptere og respektere. De er også likeverdige alle andre, samtidig som de er forskjellige.

Kunnskap og holdninger

Jeg er relativt sikker på at dersom vi legger mer ressurser i det forebyggende arbeide i vid forstand, maten vi spiser, aktiviteter vi deltar i, undersøkelser hos fastlegen, livsstil med mye mer, vil den samlede ressursbruk i helsevesenet kunne holdes på et lavere nivå enn i dag. Det vil imidlertid ta mye tid å endre holdninger, øke kunnskapen i helsevesenet, endre roller, få myndighetene til å definere noen grenseverdier for tilsetninger i mat, kontroll med medisinbruk, restriksjoner på høyrisikoaktiviteter osv.

Helsevesenets innretning ville derfor fortsatt være å forebygge for å bidra til et godt liv for flest mulig, samt behandle skader og sykdommer som reduserer livskvalitet og arbeidsevne. Samtidig ville den krampaktige viljen til å opprettholde liv for enhver pris bli justert noe. Hovedfokus ville bli å gi personer som nærmer seg slutten en verdig avslutning på livet.

Hvis jeg var statsminister:

Med det gode arbeidet som utføres i norsk helsevesen, ville jeg ikke startet med en ny omorganisering. Jeg ville startet med universitetene og få utarbeidet nye mål og rammer for undervisningsplanene. Det ville derfor ta mange år å oppnå de justeringer som er skissert over, men dette er også et område der det er behov for å gå omtenkstomt og langsomt frem.

Det eneste jeg ville gjort så raskt som mulig, er utvikling av et mer effektivt informasjonssystem for å oppnå mer og bedre helseinformasjon fra og til alle relevante parter, samt enten automatisere eller redusere aktiviteter som ikke er knyttet til behandling og omsorg direkte mot pasientene, f eks rapportering.

12 Velferd

De fleste er nok enige i at Norge er et meget godt land å leve i. En av de viktige årsakene er velferdssystemet. Sikkerhetsnettet er godt og sikrer at de fleste kan ha et liv innenfor en akseptabel økonomisk ramme. Dessverre er det også noen som kommer under fattigdomsgrensen. Det kan være flere årsaker til det. Dersom årsaken er selvforskyldt, f eks skader etter deltagelse i risikosport eller livsstilssykdom, er det kanskje noe samfunnet ikke skal bruke mye ressurser på. Er det uforskyldt, f eks medfødt sykdom som nødvendiggjør spesielle hjelpetiltak, burde vi gjøre noe med det.

Jeg synes det er fornuftig å skille mellom selvforskyldt og uforskyldt. De som gjennom egen bevisst og villet adferd utsetter seg for unødig risiko som fører til sykdom eller skade, bør ta konsekvensene på egen kappe. Vi andre bør slippe å betale for å gi vedkommende en økonomi på linje med de som uforskyldt har kommet i et økonomisk uføre.

Samtidig burde myndighetene definere hva som er uakseptabel risikofylt adferd, f eks høyrisikosport, røyking, bruk av ulovlige rusmidler osv. På den måten kunne det få en oppdragende effekt, der flere ville få et liv uten skader og livsstilssykdommer. Jeg ville tro at de fleste synes dette er en fornuftig målsetting.

Dette er et eksempel på tiltak som kan lette presset på finansiering av velferdsstaten. Sett i et flere generasjoners perspektiv, har Norge en utfordring her, selv med oljefondet i ryggen. Det er en gryende bevissthet om behovet for å gjøre fastlands-Norge konkurransedyktig i forhold til andre land, nettopp for å kunne opprettholde vårt velferdsnivå.

Med de justeringer som er gjort i velferdssystemet de senere år for å sikre bærekraft, ville jeg ikke gjøre vesentlige endringer i pensjon eller andre ytelser. Snarere bør vi ha forutsigbarhet i ordningene. Imidlertid ville jeg endre regelverket for private pensjonsordninger slik at avkastningen på kundenes sparepenger kommer kundene til gode og ikke aksjonærene, slik det er i dag. Også de som står i arbeid lenge, bør få glede av det i form av økt pensjon.

Et annet område der jeg ville gjøre en endring er reglene for å få uførepensjon og annen bistand fra offentlige myndigheter. Alle som mottar slik støtte, bør ha plikt til å yte noe til gjengjeld.

Det pågikk våren 2013 en debatt om sykefravær, der bl a uforklarlig økning i diffuse lidelser var i fokus. De aller fleste forskere på området gir uttrykk for at det beste for pasienten er å komme raskt tilbake i arbeid. De som kommer så langt som til uførepensjon, har liten mulighet for å komme tilbake i arbeid.

Min tanke er at det bør legges til rette fra myndighetens side for å gi disse og andre utsatte grupper og enkeltpersoner tilpasset arbeid og stille krav til dem. Det er bedre å benytte deres restarbeidskraft til nytte for samfunnet, enn bare å betale. Det er ikke sikkert det er så stor økonomisk gevinst for samfunnet i første omgang, men mye tyder på at mange av disse på denne måten ville få en dytt i ryggen som fører dem tilbake til en bedre tilværelse.

Hvis jeg var statsminister:

Dersom finansieringen kan ivaretas, ser jeg ikke behov for større endringer i dagens velferdssystem. Det kan være enkelte justeringer, som nevnt over, og tilpasninger til andre endringer i verden rundt oss, men jeg ville ikke starte med å gjøre endringer her.

13 Kultur

Verdier og holdninger

Vinteren 2013 gikk det en diskusjon i norske media om definisjonen av Norsk kultur. De fleste ble neppe særlig klokere av den diskusjonen. Vi har alle forskjellige referanserammer, men

for de fleste av oss har barndom, skolegang, utdanning og miljø gitt noen felles verdier. Disse er basis for måten vi tenker og reagerer på i en gitt situasjon, hva vi aksepterer og ikke aksepterer av egen og andres adferd.

Rune Gerhardsen lanserte for mange år siden begrepet snillisme. Vi har i bunnen en holdning som går ut på å være snill mot andre når de har det vanskelig, uten å tenke på om det har noen konsekvenser senere. Denne spontane snillheten, reflekterer en av de grunnleggende verdier i Norge gjennom mange generasjoner.

Vi kan kanskje observere at denne verdien er i ferd med å bli noe justert, kfr mediedebatten vinteren 2013 om Norges bistand til underutviklede land. Flere er i ferd med å tenke at bistand bør være å gi hjelp til selvhjelp i det lange løp, f eks utdanning og investeringer. Uansett er hjelp til andre en verdifull verdi, som det er bra å videreføre.

De demokratiske verdier er grunnfestet i Norge. Vi liker ikke å få beskjed ovenfra om hvordan vi skal innrette oss. Vi aksepterer at vi er en del av et fellesskap, og at vi må ta hensyn til andres interesser, men når noe berører oss selv ønsker vi å bli hørt og tatt hensyn til.

Menneskerettighetene er selvfølgelig en viktig verdi i den Norske kultur.

Røtter

Hver 17. mai fremheves det som skjedde på Eidsvold i 1814. Denne koblingen til Norges historie og stoltheten over de verdier våre forfedre bygget inn i grunnloven, er en verdi i seg selv. Vi har felles røtter, vi vet hvor vi hører hjemme. Det er bra for fellesskapet så lenge det ikke blir til ensporet nasjonalisme. Vi er fortsatt en del av verden, og må leve integrert i den, men vi har noen særpreg som det er fint å ta vare på.

Dette og mye mer illustrerer at etniske nordmenn har med seg noen verdier som preger vårt samfunn, og som vi bør ta med oss videre.

Det er også andre sider ved kulturbegrepet som det kanskje er mer vanlig å tenke på når vi snakker om kultur.

Kulturuttrykk

Kultur kommer til uttrykk på så mange måter. Vi har sang og musikk, vi har bildende kunst, vi har litteratur, film, teater, sport og mye mer.

Enkelte av disse kulturuttrykkene har noen trekk som vi liker å kalle særnorske. Den norske bunaden kan være et eksempel på norske klestradisjoner. Norsk folkemusikk, med hardingfela og tussefløyta, er et annet eksempel på særnorske kulturuttrykk som fortsatt er livskraftige i det Norske kulturliv.

Vi ser også at særlig ungdom trekker til landet kulturimpulser fra andre land, spesielt USA. Musikk, litteratur og film er ofte hentet fra USA. Popidoler kommer ofte fra USA. Engelsk er i ferd med å gi mange låneord til det norske språk.

Egentlig er denne tendensen til å overfokusere USA og underfokusere andre land, litt synd. Etter å ha reist en god del i og utenfor Europa, er det mitt inntrykk at det er mye verdifull kultur i mange land som vi nordmenn burde interessere oss mer for. Samtidig er det ungdommens privilegium å gjøre sine egne prioriteringer.

Kulturskoler

Jeg ville videreføre den gode satsningen som er gjort de senere år på kulturskoler i Norge. Det skaper interesse og bevissthet blant barn og unge for verdien av et rikt kulturliv. Det bringer også frem nye talent som kan bære Norsk kultur videre. Det er bra.

Imidlertid er jeg litt bekymret for at vi kanskje har så stor satsning på utvikling av talent at

det blir for mange av dem. Kulturarbeidere trengs, men hvor mange er det er arbeid til? Uansett har de lært å sette mål og arbeide iherdig for å utvikle ferdigheter, og det er egenskaper som trengs i mange yrker.

De fremste talent innen forskjellige kulturretninger, er førsteklases formidlere. Noe som preger dem er også gleden ved å formidle. De har noe å dele med andre, og de setter pris på å gjøre det.

Kunst oppstår i krysningspunktet mellom kunstner og publikum. Min egen kunstoppfatning sier av og til at det kunstneren presterer er utenfor min forstand. Dersom de fleste andre har det på samme måten, kan jeg vanskelig se at denne kunstneren skal forsørges av myndighetene, dvs mine skattepenger. Politikerne bør definere noen kriterier som økonomiske midler kan tildeles etter, og sile ut de som ikke skaper noe av verdi for andre. Jeg mener derimot ikke at vi skal kommersialisere kunsten. Vanlige lønnsomhetsprinsipper må ikke anvendes. God kunst har en verdi i seg selv, og beriker samfunnet uavhengig av kroner.

På den annen side bør vi også ha et bevisst forhold til hvilke økonomiske rammer kunsten får i Norge. Jeg synes nok at en del arrangementer burde legges opp slik at det blir fristende for større publikum, og dermed flere å dele kostnadene på, slik at offentlige bidrag kunne reduseres.

Jeg lytter mer til klassisk musikk enn andre musikkretninger. Når jeg går på konserter er det en del komponister jeg unngår fordi musikken er atonal, er disharmonisk eller har andre elementer som ikke passer mitt øre. Samtaler med andre musikkinteresserte viser at mange har det som meg. Da synes jeg det er synd at orkestrene nærmest er pålagt av musikkanmeldere og bevilgende myndigheter å ta med musikk som ikke appellerer. Dette gjelder spesielt nyere norske komponister. Min oppfatning er at dersom orkestrene hadde spilt mer av komponister som mange liker, ville flere kjøpt billetter, og tilskuddet fra myndighetene kunne vært redusert.

En annen sak er at orkestere, teatre og operaen, som får store tilskudd over statsbudsjettet, burde bli gjort mer tilgjengelig av NRK. Det burde være en del av finansieringen av disse institusjonene. NRK kunne kjøpe inn slike produksjoner istedenfor å kjøpe inn produksjoner fra andre land. Det ville berike den norske kulturinteresserte befolkning og det ville gi lavere kostnader over statsbudsjettet.

Idrett

Barn og unge trenger fysisk aktivitet for å bli godt rustet til det voksne liv. Idrett er et åpenbart viktig område, der flest mulig bør få et tilbud. Eliteidrett kan være en inspirasjonskilde, så lenge ikke penger og kommersialisering tar overhånd. I enkelte idrettsgrener synes jeg det er blitt helt uanstendig fokus på penger, med avlønning av utøvere hinsides det akseptable. Hvordan kan disse være forbilder for barn og unge? Det bør bli mer fokus på hvorledes det kan etableres en bedre balanse mellom gode idrettsprestasjoner og økonomi.

Gleden ved å mestre bør være en viktigere drivkraft enn å vinne. Deltagelse, der hver gjør sitt beste ut fra sine forutsetninger, må bli prioritert fremfor utvikling av «broilere». Også her mener jeg imidlertid at de som peker seg ut som talent, bør få utvikle seg med kyndig hjelp, på samme måte som talent i andre kulturretninger.

Friluft

Vår bruk av naturen til avkobling og rekreasjon er også en viktig del av Norsk kultur. Friluftsløven er omfattende, og sikrer alle muligheter til å benytte et variert sett av tilbud og muligheter. Her er det bare ett forhold som bør justeres noe: Det er nærmest blitt et prinsipp, i alle fall et krav fra mange, at grunneiere må akseptere at andre bruker deres eiendom til friluftsløvsformål, f eks kyststier. Mange grunneiere opplever at eiendomsretten er sterkt

begrenset.

Når fellesskapet stiller krav til en grunneier om å avstå eiendomsrett, bør det betales full kompensasjon, enten ved at staten kjøper eiendommen eller betaler en erstatning som reflekterer den rettigheten som eier avstår. Jeg har også sett eksempler på at litt smidighet fra både myndigheter og grunneiere kan gi fellesskapet minst like gode naturopplevelser.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville gå kritisk igjennom bevilgningene til de forskjellige kulturuttrykk, og innrettet støtten slik at den ble til glede for et størst mulig publikum. Smale kulturretninger bør bli vurdert ut fra den langsiktige verdi de har for samfunnet.

Støtten til kulturskolene ville blitt videreført, men samtidig basert på en vurdering av hvor mange unge talent innen forskjellige kulturområder som Norge kan ivareta på en god måte.

Støtten til breddeidrettene vil bli videreført, men denne vil være basert på at alle som ønsker skal få et tilbud innen de forskjellige idretter, og der deltagelse er viktigere enn å vinne.

Eiendomsretten ville blitt styrket ved å la myndighetene kjøpe eller betale leie for eiendommer som fellesskapet ønsker å benytte til friluftsmål.

14 Religion

Hva et menneske tror er en privatsak. Alle har en tro. Hos noen er det knyttet en gud eller et gudsbegrep til troen, hos andre er det ikke. Hva den enkelte tror er bestemt av personlighet og påvirkning fra omgivelsene.

Vi er alle likeverdige som mennesker. Menneskers individuelle tro er likeverdig uansett om de faller innenfor en religion eller ikke. Vi må alle vise respekt for andres tro, og toleranse for de uttrykk den enkeltes tro kan få i deres atferd. En forutsetning er her, som på andre områder, at den enkeltes atferd ikke skader eller er til plage for andre.

Når et antall personer har tro som har likehetstrekk og som derfor føler en viss samhørighet i troen, kan den betegnes som en religion. Ofte er det en eller noen få personer som definerer hvilke karakteristika som beskriver denne religionen og sette opp regler for hvorledes religionen skal komme til uttrykk. De andre slutter seg til, og praktiserer reglene.

Slike grupper kan ha som mål å rekruttere flest mulig til sin religion. I så fall er virkemidlene som brukes, av betydning for andre. Dersom virkemidlene innebærer at andre blir skadet eller plaget, bør det selvfølgelig ikke aksepteres. Imidlertid har historien vist at dette er et særdeles ømt tema. De store religionene, både kristendom og islam, har brukt vold for å utbre sin religion. Ofte er dette knyttet til enkeltpersoners dominerende posisjon innen religionen, og deres ambisjoner.

De store religionene motiverer ikke til metoder som kan skade eller plage andre. Derfor er det ikke riktig å klandre religionene i seg selv som årsak til konflikt og vold. Det er nødvendig å identifisere de personer som, basert på egne ambisjoner, misbruker religionen for å oppnå sine mål, og bringe dem for domstolene. Det siste er ikke trivielt. Lovgivningen er ikke innrettet slik at det er lett å få dømt slike personer. Imidlertid er det dette som må være det bærende prinsipp når religiøse grupper skaper problemer for andre.

Når den enkelte har full frihet til å avklare hva vedkommende tror, og eventuelt hvilken religion eller religiøst samfunn vedkommende ønsker å tilknytte seg, har vi reell trosfrihet. Enkelte religioner eller menigheter legger hindringer i veien for personer som ønsker å endre sin tilknytning. Dette må de ikke ha lov til. Selv om religioner ofte er globale eller omfatter

store geografiske områder, må de forholde seg til det enkelte lands lover, verdier og normer.

Myndigheten må på sin side akseptere at en religion har et sett av dogmer og regler som er viktige for praktiseringen av religionen. Det er behov for å finne en god balanse mellom de hensyn som må tas til samfunnets verdier, lover og normer og religionens behov for å uttrykke og praktisere sin tro.

En religion vil naturlig nok ha trekk fra den historie og den kultur som preget stedet og tiden da religionen utviklet seg. Det er derfor ikke sikkert at alle elementer i religionen er rent religiøse. De kan ha en historisk og kulturell komponent som er større enn medlemmene vanligvis er oppmerksom på. En bevisstgjøring her kunne vært nyttig. På den måten kunne kanskje tilpasningen til dagens samfunn være enklere.

Norge har utviklet seg innenfor et kristent regime de siste 1000 år. Vårt samfunns verdier og lover er preget av dette. De aller fleste synes dette er bra, uavhengig av egen tro og tilknytning til Den norske kirke. Slik bør det etter min mening også fortsette.

Det er etablert skoler basert på religiøse forutsetninger. Disse må godkjennes av myndighetene, og de fleste får økonomisk støtte.

Min oppfatning er at skoler som har som hensikt å utvikle spesielle talent, f.eks. innenfor musikk, idrett, spesielle fag osv, bør få mulighet for det, men fortrinnsvis innenfor den offentlige skole. Religiøs opplæring er ikke statens oppgave. Slike skoler bør heller ikke gis godkjenning, siden det skaper avstand mellom barn med forskjellig religiøs bakgrunn. Vi trenger snarere at barn fra forskjellige religioner sikres kunnskap om de verdier og rammer som vi skal innrette oss etter i det voksne liv.

Selv om Den norske kirke har foretatt tilpasninger til dagens politiske virkelighet, er de ikke uavhengige av staten. Det er et paradoks at prestene lønnes over statsbudsjettet. Prestegjæringen synes ikke lenger å være preget av et kall, det er et yrke med sikker økonomi. Dette preger vel også debatten om splittelse mellom kirke og stat.

Kirken sier: Vi vil ha selvstendighet, men vi vil ikke ha selvstendighet. Det er selvfølgelig mulig å forstå denne dualismen. Den økonomiske risikoen er for stor for prestene. Prinsipielt synes jeg dette er synd, for på den måten blir vår betaling til kirken over skatteseddelen en passiviserende ordning. Full adskillelse mellom kirke og stat, burde være selvsagt.

Religiøse symboler er for privatlivet og ikke for det offentlige rom. Det virker ganske ureflektert når det hever seg røster for å godta religiøse hodeplagg til politiuniformer. Ansiktsdekkende klær er en annen sak.

Det å skjule sin identitet kan selvfølgelig ikke godtas. Det ville gi terrorister og andre kriminelle en altfor lett mulighet til å slippe unna.

Støtte til forskjellige religioner over skatteseddelen bør opphøre. Det er ikke den norske befolknings oppgave å betale for de forskjellige religiøse institusjoners aktiviteter. Det er deres medlemmers oppgave.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville, med kort overgangstid, stoppe alle økonomiske overføringer fra statsbudsjettet til religiøse institusjoner. Jeg ville også stenge skoler basert på religion, samtidig som det i den offentlige skole settes mer fokus på de verdier og tradisjoner som vi legger vekt på i Norge.

15 Innvandring

Norge er et lite land sammenlignet med de fleste land som er i konflikt, har stor fattigdom

eller andre forhold som gjør det ønskelig for deres innbyggere å oppsøke tryggere eller bedre omgivelser. Det er derfor begrenset hvor mange vi kan hjelpe. Samtidig er det klart at mange innvandrere er en positiv ressurs for Norge. Det er derfor viktig å finne en god balanse mellom å ta godt imot flyktninger og andre innvandrere på den ene siden og Norges evne til å integrere.

Fremmedkulturelle innvandrere kan være et positivt innslag i Norge og vi skal vise respekt for hver enkelt av dem på samme måte som vi skal vise respekt for alle medmennesker. Samtidig er det naturlig at de tilpasser seg norske lover og regler. En forutsetning er å lære norsk og hvilke regler som gjelder i Norge. Dette er kommentert under avsnittet Justis.

Etter å ha studert bl a Koranen, Muhammeds biografi slik samtiden så han, arabernes historie, Afrikas historie og Jerusalems historie, synes det klart at Islam er utbredt til store deler av verden gjennom konflikt, i stor grad væpnet. Det er gode eksempler på fredelig sameksistens mellom grupper med forskjellige religioner, også under Islamsk styre, men dette er som regel korte perioder. De blir ofte avbrutt av at ekstreme islamister synes religionen praktiseres for liberalt, og overtar makten med våpen i hånd. Også i dag, ser vi i Nord Afrika og Midt Østen eksempler som peker i samme retning.

La det med en gang gjøres klart at de kristnes adferd under korstogene, i Sør Amerika, i Afrika og mange andre steder, ikke er noe bedre. Religion er dessverre ofte brukt som motivet for grusomheter utført av enkeltpersoner og grupper som er ute etter makt og rikdom. Derfor er det viktig å ikke undervurdere Islam som motivasjonsfaktor for ekstreme grupper som ønsker å endre samfunnet.

Jeg kjenner en rekke flotte mennesker som tilhører Islam. Det er personer som jeg ønsker velkommen til Norge. Det er de ekstreme, de som ikke vil tilpasse seg norske verdier, lover og regler som vi må stille krav til og om nødvendig sende tilbake til sitt opprinnelsesland.

Vi må ikke gi innvandrere statsborgerskap før de er villige til, i signert erklæring og i praksis, å leve innenfor de rammer det norske demokratiet har etablert.

De som går aktivt inn for å bli nordmenn, lærer norsk, følger norsk lov og respekterer våre verdier, skal vi ta godt imot. Selvfølgelig må de også ta med seg de verdifulle elementene fra egen kultur. Jeg ønsker absolutt ikke at innvandrere skal legge bort sine røtter og verdifulle kulturuttrykk. Tenk bare på spennende matretter, musikk og sang, nasjonaldrakter og skikker som kan berike den norske kultur. Tenk på den kunnskap og erfaring som de kan dele med oss, og som vi ellers ikke ville hatt tilgang til.

Hvis jeg var statsminister:

I første omgang ville jeg stoppe innvandring fra fremmedkulturelle områder for å hindre fremmedfiendtlige holdninger i å utvikle seg, øke satsningen på integrering av de som allerede er kommet til Norge og returnere de som ikke har oppholdstillatelse. I løpet av noen år, ville jeg åpne opp for ny innvandring i et nytt innvandringsregime, i tråd med det som er beskrevet over.

16 Klima

Vi lever alle på en liten jordklode. Vi er bokstavelig talt i samme båt. Når det er en eller annen ubalanse i den globale økonomi, får det mye fokus, og det settes inn tiltak for å gjenopprette balansen.

Det er dokumentert at vi har en ubalanse i klimaet som vil føre til endringer. Det er fortsatt diskusjon om hvor stor denne ubalansen er og vil bli, men de fleste synes nå å erkjenne at menneskeskapte faktorer har betydning for denne ubalansen. Det er også en økende erkjennelse av at endringene vil føre til kjedelige konsekvenser for kommende generasjoner.

Etter å ha lest flere omfangsrige rapporter om temaet, har jeg den tanken at det fortsatt er mye vi ikke vet om de faktorer som påvirker klimaet. Det er godt dokumentert at f eks et vulkanutbrudd kan ha større påvirkning enn menneskeskapte utslipp av CO₂. Det kan med andre ord tenkes at de menneskeskapte faktorene er gitt en dimensjon som det ikke er tilstrekkelig vitenskapelig belegg for. Det reduserer imidlertid ikke behovet for å stoppe den menneskeskapte forsøplingen av naturen og atmosfæren. Når vi nå vet at det har en negativ effekt, må vi bare gjøre det nødvendige for å gjenopprette balansen.

Når det er sagt, må vi ikke glemme at det har vært en kontinuerlig forandringsprosess på vår lille klode siden den ble dannet. Det er naivt å tro at vi kan stoppe denne utviklingsprosessen. Vi må heller forsøke å forstå den, påvirke det vi kan og gjøre de tilpasninger som vi er i stand til. De endringer vi ikke kan stoppe, må vi bare tilpasse oss

Det er neppe stor uenighet om at oljebaserte produkter er en viktig kilde til utslipp av CO₂. Det er derfor et økende krav om å stenge ned norsk oljeproduksjon. Med mange gode tiltak på gang i Norge for å få ned CO₂-utslipp, og næringslivet er i gang med en omstilling til renere energi. Behovet for oljebaserte produkter i verden vil synke, og etter hvert vil etterspørselen gå ned. Det vil antagelig være den viktigste driveren for å trappe ned oljeproduksjonen i Norge. For norsk økonomi og norsk velferd er det derfor uklokt å forsere nedstengningen, spesielt fordi norsk oljeproduksjon er «renere» enn olje produsert i andre land. I verdenssammenheng og for klimaet, vil det uansett bety svært lite.

Holdningen til forurensning av naturen generelt, må fokuseres. Langsiktighet og samfunnsansvar må inn i alle beslutningsprosesser. Dette er krevende utfordringer i samfunn der kravet til lønnsomhet **nå**, er langt fremme i bevisstheten til sentrale aktører. FN og media bør ha en aktiv rolle for å holde fokus på denne problemstillingen, og selv gå foran.

I Norge er næringslivet i gang med å utvikle nye forurensningsfrie energiformer og produksjonsmetoder. Dette må oppmuntres ytterligere ved statlige tiltak og regler, samt aktiv bruk av avgiftssystemet. Det må koste å forurense og det må være lønnsomt å redusere utslipp.

Det burde også bli satset mer på å utvikle eksisterende vannkraftproduksjon og gjøre det mulig å oppnå en så stor produksjon at Norge kan bli en nettoeksportør av forurensningsfri vannkraft til Europa. Dermed kunne vi bruke «norske» priser på kraft brukt i kraftkrevende industri i Norge og «europeiske» priser på kraft som blir eksportert. På den måten ville norsk industri få et konkurransefortrinn og dermed kunne overta etter oljeindustrien som viktigste bidragsyter til det norske velferdssamfunn.

Hvis jeg var statsminister:

Jeg ville bevilge mer til forskning og utvikling der Norge kan utvikle konkurransefortrinn innen forurensningsfrie produkter og tjenester. Jeg ville også tilpasse avgiftssystemet til å favorisere produkter og tjenester som forurenser lite og gjøre det gunstig å benytte forurensende prosesser og produkter.